

Debreceni Egyetem
Informatikai Kar

A Debreceni Nyári Egyetem
első évtizede

Szakdolgozat

Témavezető:
Dr. Bényei Miklós
címzetes egyetemi tanár

Készítette:
Király Magdolna
informatikus-könyvtáros BSc.

Debrecen
2010

Tartalomjegyzék

Gondolatok a Nyári Egyetemről.....	3
Országjárás	6
Hangversenyek	11
Rendhagyó előadások.....	20
Bizonyítványok.....	25
Debrecen.....	28
Összefoglalás	32
Irodalomjegyzék	34

Gondolatok a Nyári Egyetemről

A Nyári Egyetem fogalma évtizedekig egyet jelentett két-három hét felhőtlen kikapcsolódással egy idegen országban, ahol valamely világnyelvet lehetett tanulni magasan kvalifikált oktatóktól, illetve gyakorolni természetes közegében. Ezért jelentett nagy kihívást az a gondolat, hogy ilyen szünidei tanfolyamot rendezzen egy kis közép-európai ország, egy olyan nyelvvel, mely távol áll minden világnyelvtől, s ráadásul igen nehéznek titulálják.

Magyarországon először Debrecenben kísérelték meg a lehetetlennek látszó feladatot megoldani. Három egyetemi oktató: Hankiss János, Milleker Rezső és Tankó Béla igyekezett más vonzerőt keresni a hazánkba érkező külföldiek számára 1927 tavaszán.¹ Az itt élők számára oly egyhangú magyar pusztá, az Alföld, szikes talajával, poros országútjaival, főként a hegyvidékek lakóinak érdekes és látványos, melyhez hazájukban nem juthatnak. A csikósok, gulyások ostorcsattogtatása, a gémeskutak és a Hortobágy délibábjának csodája mind hívogatólag hat. A magyarság kultúrája, ezeréves hagyományai érdekesek, figyelemreméltóak, és más nemzetek fiai nemcsak emlékeikben vihetik haza a magyar föld értékeit, de kézzelfogható tárgyakkal is szemléltethetik otthonukban, hogy nálunk jártak: egy szép hímzés, vagy mázas agyagedény, netalán egy palack tokaji bor formájában. S ha a táj szépségei és a népszokások nem lennének elég csalogatóak, még mindig lehet támaszkodni a messze földön híres magyar vendégszeretetre. Erre a hármas egységre építettek az első Nyári Egyetem idején a szervezők, és az azóta is töretlen sikerű rendezvény mutatja, hogy sikerült elérni céljukat.

1927 nyarán 25 hallgatója volt a tanfolyamnak, mindösszesen három külföldi magyar és 22 belföldi magyar. Az első évtizedekben meg is maradt ez az arány, amellet, hogy az összlétszám a sokszorosára duzzadt. Nem véletlen, hogy ehhez az összetételhez igazodtak az előadások témái is. Három fajta közönség kiszolgálását tűzték ki célul a szervezők. Egyrészt a magyar anyanyelvűek igényeit kellett figyelembe venni, akik magyar nyelven óhajtottak minél többet megtudni a magyar kultúráról, a modern tudományok állásáról. Másrészt a magyarul tudó idegenek, illetve a külföldi magyarok tudásszomját a magyarságról, végül, de nem utolsó sorban a magyarul nem tudó idegeneknek kellett valamely nyugati

¹ [Kovács Máté]: A Nyári Egyetem első tíz éve (1927-1936). Debrecen, 1937. p. 5.

nyelven előadásokat rendezni Magyarországról és a magyarságról.²

„A Nyári Egyetem célja kettős. – Egyrészt az Európa minden részéből egyre nagyobb számmal jelentkező külföldi hallgatókat akarja megismertetni a magyar földdel, a magyar nyelvvel, a magyar történelemmel és általában a magyar kultúra minden törekvésével; másrészt a magasabb műveltségre vágyó magyarok számára akarja különösebb előtanulmányokra és korra való tekintet nélkül hozzáférhetőbbé tenni azokat a szellemi értékeket, amelyeket hasonló körülmények között ezidőszerint máshol alig szerezhetnének meg.” – olvashatjuk egy 1931-es meghívó szövegében.³

Dolgozatomban az első évtized számomra érdekes eseményeit veszem sorra. Ezek között szerepelni fog előadás, megemlékezés, hangverseny, táncbemutató, és még számos olyan történés, amire a korabeli újságírók is érdeklődve figyeltek fel. Nem szándékozom az egyes tudományos előadásokat elemezgetni, sem az órarendeket, vagy az oktatók névsorát kilistázni. Ezeket minden érdeklődő megtalálhatja például a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kézirattárában, ahol dr. Juha Enikő nagy szakértelemmel és lelkesedéssel áll mindenki rendelkezésére, ahogy segített nekem is kutakodásaim során. Mert igaz ugyan, hogy a Nyári Egyetem fő célja a tudásszomj csillapítása, de a rendezők minden időben nagy hangsúlyt fektettek a hallgatók szórakoztatására, illetve élményeik minél teljesebb körűvé tételére. Ezt a vezérfonalat fogom követni, amikor megemlékezem a hortobágyi vagy a hajdúszoboszlói kirándulásokról és a Pesti Hétről; de szót érdemel Debrecen város vezetése és lelkes polgárainak igyekezete is, melyet az étkeztetéssel kombinált villamosjegy, illetve az ismerkedő és búcsúestek is mutatnak.

Az egyes eseményeket tematikus elrendezésben fogom tárgyalni, azon belül pedig kronologikus sorrendet tartok, mivel így jól látható a fejlődés évről évre. Az Országjárás című fejezetben veszem sorra az egyes kirándulások útvonalát, programjait, a résztvevők élményeit. Hangversenyek alatt nem csak szigorúan vett koncerteket tárgyalok, hanem táncbemutatót, és zeneművekkel illusztrált előadást is. A fejezet, mely végül a Rendhagyó előadások címet kapta, igazából nem is annyira rendhagyó eseményeket tartalmaz, mint inkább valamilyen okból különösen érdekeseket, de az Érdekes előadások címet már-már sértőnek éreztem a meg nem említett előadásokkal szemben. Mintha azok nem lettek volna elég érdekesek, lévén,

² [Kovács Máté]: A Nyári Egyetem első tíz éve (1927-1936). Debrecen, 1937. p. 5-6.

³ DNyE 1927-33.

hogyan az én figyelmemet nem keltették fel. Míg az egyszerű Előadások címmel azért nem voltam megalégedve, mert nem fejezi ki elég világosan azt, hogy nem az összes elhangzott, vagy csak tervbe vett előadást sorolom fel tételesen. A Bizonyítványok című részben az 1934 óta vizsgák árán megszerezhető okiratokról és magukról a számonkérésekről lesz szó. Az eddig felsorolt témák egyikébe sem illő eseményeket, illetve a szorosban a városhoz kapcsolódóakat a Debrecen című fejezet tartalmazza. Próbáltam találhatóbb címet keresni, de végül azért döntöttem emellett, mert végső soron, ami a Nyári Egyetemen történt, vagy azzal kapcsolatba hozható, annak mindenképpen van valami köze Debrecenhez, a város, mint egy nagy kapocs fogja össze a hallgatókat, az előadókat, a szervezőket, a városlakókat, a helyszíneket.

A Nyári Egyetem első tíz éve (1927-1936) című művet tekintetem kiindulópontként, erre építettem fel a gondolatmenetemet, melyhez a további forrásokat a korabeli cikkek szolgáltatták. Így jutottam el a Debreczeni Újság, a Debreczen Kelet Magyarországi Napló, a Debreczeni Független Újság, a Debreczen és még számos periodika írásaihoz. Felhasználtam még leveleket, tájékoztatókat, meghívók szövegeit is. Sok helyen „szó szerint és betűhíven” idézem az egyes részleteket, legfőképpen azért, mert az eredeti megfogalmazás annyira elnyerte tetszésemet, hogy nem akartam változtatni rajta, illetve az esetek nagy részében olyan élményekről van szó, amiket én nem is sejtettem az idő távolából visszatekintve.

Köszönettel tartozom dr. Bényei Miklós címzetes egyetemi tanárnak és dr. Juha Enikőnek, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kézirattára munkatársának.

Országjárás

A Nyári Egyetem rendezői már az első évben is igen fontosnak találták, hogy gondoskodjanak a hallgatók színvonalas szórakoztatásáról is, ne csupán tanulással teljen el az a néhány nap, amit hazánkban töltenek. Ezt a célt szolgálták a megszervezett kirándulások is, melyek kis hazánk legjellemzőbb vidékeire kalauzolták el a vendégeket. Persze, mint ahogy ma is minden ilyen jellegű szervezkedésnél, feltétel volt, hogy kellő számú jelentkező legyen, és kedvező időjárás.

Ebben a fejezetben időnként meg fogom bontani a kronológiai rendet annyiban, hogy más évek hasonló helyszínen történt leírásait beleszövöm az elbeszélésbe. Ez látszani fog a források megjelölésében, és nem ront az összképen, mivel érezhették ugyanazt a kirándulók ugyanannak a látványnak köszönhetően, és így érdekes és értékes tájleírásokkal gazdagíthatom dolgozatomat, valamint bemutathatom, hogy nem ugyanazzal az útvonallal dolgoztak minden évben szinte monoton módon a szervezők, és ha valaki több éven keresztül minden nyáron eljött kis hazánkba, akkor is talált újdonságot a már egyszer meglátogatott vidéken.

Eleinte csak a környék nevezetességeit tekintették meg, mint például a napsütötte Hortobágyot. 1934-ben már 150 külföldi hallgató látogatta meg a magyar pusztát, ahol megtekintették a csikósok lovaglási tudományát, láthatták a csalóka délibábot, a szokatlan formájú gémeskutat, és gyönyörködhettek a róna végtelenségében. Egy csárdába is betértek, ahol igazi jó bor mellett élvezhették az igazi jó cigányzenét.⁴

Másik közkedvelt kirándulóhellyé vált az évek során Hajdúszoboszló, ahol 1925-ben tört fel először a gyógyerejű forrás szénhidrogén kutatások nyomán, és 1927-ben nyílt meg a ma már európai híréű fürdő.⁵ 1931-ben még akadtak olyanok, akik látatlanban nem tartották arra érdemesnek a fürdővárost, hogy megtekintsék, de hamar kiderült mindenki számára, hogy ez nem így van. Főként, miután a saját bőrükön tapasztalhatták a gyógyfürdő vizének kitűnő hatását. A Nyári Egyetem vezetősége részéről Hankiss János igazgató és Kovács Máté titkár voltak jelen. A fürdőzés után a város vendégül látta a lelkes hallgatóságot, ahol kölcsönösen üdvözölték egymást a jelenlevő helyiek és a külföldiek: dr. Márton Gábor

⁴ Jól sikerült a Nyári Egyetem hortobágyi kirándulása. In: Debreczen, 1934. augusztus 7.

⁵ A Fürdő története <http://www.hungarospa.hu/index.php?action=category&ctid=568>

polgármester szavait Hankiss professzor tolmácsolta, míg a hallgatók nevében Benedetto Orta gróf köszönte meg a vendégszeretetet. Megtekintették még a második fúrást és a villany erőműtelepet majd visszatértek Debrecenbe.⁶ Érdekes volt olvasni az 1934-es Tájékoztató című kiadványt, melyben felszólították a társaságot, miszerint „Füüdőruhát mindenki hozzon magával.”⁷ Ilyet utoljára az általános iskolai osztálykirándulások főként szülőknek szóló anyagában olvastam.

Nemcsak egynapos túrákon vehettek részt az érdeklődők. Közkedvelt kétnapos kirándulásokat szerveztek minden évben, 1931-ben például az Eger, Miskolc, Lillafüred, Tokaj útvonalat járták be autóbusszal. Mindenütt a legjellemzőbb nevezetességeket tekintették meg, így például Egerben magát a várost, a várat, az akkoriban nagy úszónemzedéket felnevelő versenyuszodát, ahol az olimpiai ezüstérmes, Európa-bajnok úszó, Bárány István⁸ édesapja, dr. Bárány Géza vezette körbe a kirándulókat. „A török időkre emlékeztető mecset és az egri várnak minden köve arra figyelmezteti a kincses Nyugat fiait és leányait, hogy amíg ők zavartalanul élvezték a gazdasági és kulturális fejlődés minden előnyét és szépségét, addig itt Keleten egy maroknyi vitéz nép áldozta életét és véréát a nyugati vagyonért és kultúráért...”⁹

„Naplementéig csónakáztak, fürödtek, megnézték a barlangot, majd a vacsora után a Palota-szálló tánctermeében táncoltak éjjelig.” A cikk szövegéből nem derül ki pontosan, hogy ezek az események hol történtek, de ezen lehetőségek így együtt Lillafüreden adóttak. „A Hámori-tó zöldes vize, az éles hegyi levegő, az apró patakok vízesésének csobogása, a hegygerinceken a fenyvesek zúgása az elhagyott haza, otthon reminiscenciáival elvegyülve valami megmagyarázhatatlanul varázslatos hangulatba ringatja a szép utazás résztvevőit. A kirándulás lelkes vezetői dr. Hankiss János, Kovács Máté és dr. Némedy Lajos csak ekkor érzik igazán, hogy az a munka, melynek szolgálatába szegődtek, és amelynek célja a magyar föld szépségeinek bemutatása, a legszebb és legszentebb feladat.”¹⁰ Az éjjeli mulatság után utaztak tovább Miskolcra, ahol másnap díszebéden vettek részt a Korona Szállóban. Innen

⁶ Mozgalmas a Nyári Egyetem élete. In: Debreczeni Újság, 1931. augusztus 4. p. 6.

⁷ DNyE 1934.

⁸ Bárány István (úszó) <http://www.egertermal.hu/hu/nevadoink.php>

⁹ A Nyári Egyetemi hallgatók kétnapos nagyszerű kirándulása. In: Debreczeni Újság, 1935. augusztus 13.

¹⁰ U. o.

Tokajba indultak, ahol fürödtek a Tiszában, majd meglátogattak egy borospincét.¹¹ 1935-ben így ír erről egy cikk: „A jó magyar borokba belekóstolt idegen nyelvek önkéntelenül elismerő csettintésre csúcsorodnak a tokaji borpincékben.”¹² Ennyi hangolás után a hazaúton is jókedvű volt a társaság.

1935-ben kiegészült ez a kirándulás Mezőkövesd megtekintésével, mely „a magyar népművészet eleven kirakata”. A helyiek népviseletben vonultak fel, s tették közkinccsé gyönyörű kézimunkáikat, szőtteseiket. Arra is volt lehetőség, hogy a hallgatók felöltsék a jellegzetes ruhákat. Ezután ének és táncbemutató következett, „s mikor már-már indulásra figyelmeztetnek az autóbuszok vezetői, mindenki szeretné, ha ez a szép kirándulás, ez a gyönyörű földrajzóra örökké tartana.”¹³

A tanfolyam végeztével a hallgatóság nagy része – vannak, akik maradnak még egy-két napot pihenni – visszaindul hazájába. Általában mindenki Budapest felé veszi az irányt, és onnan utaznak tovább a szélrózsa minden irányába. Ezért tűnt igen praktikusnak az a gondolat, hogy mintegy a debreceni programok folytatásaképp fővárosunkban is eltöltsenek a résztvevők eleinte csak egy vagy két napot, majd szervezeten egy egész hetet. Ezt a látványosságokkal zsúfolt időszakot nevezik Pesti Hétnek. 1931-ben még csak egy napot töltöttek el Budapesten, megnézték a Szent István napi ünnepségeket, majd lerándultak a Balatonra. Természetesen ezek nem kötelező programok voltak, hiszen mindenkinek magának kellett a költségeket fedeznie. Viszont 1934-ben már a Közoktatásügyi Kormány segítségével zajlott le a programsorozat.¹⁴

Külön anyagi segítséget jelentett a Kereskedelmi Minisztérium engedménye: Debrecenbe és vissza az ország bármely pontjába a belföldi hallgatóknak 33%-os vonatjegy kedvezményt, míg a külföldieknek 50%-os engedményt biztosított a magyar határig. Persze nem bíztak már akkor sem semmit a véletlenre, az odautazást legkorábban július 25-én lehetett megkezdeni (a tanfolyam ebben az évben augusztus 1-20-ig tartott), míg a hazautazást legkésőbb augusztus 25-én. Ez az engedmény kiterjedt a két nagyobb kirándulásra is, melyet

¹¹ A Nyári Egyetem szombati és vasárnapi kirándulása. In: Debreczeni Független Újság, 1931. augusztus 18.

¹² A Nyári Egyetemi hallgatók kétnapos nagyszerű kirándulása. In: Debreczeni Újság, 1935. augusztus 13.

¹³ U. o.

¹⁴ A debreceni Nyári Egyetem hallgatói elragadtatással szemlélték végig a Szent István-napi körmenetet. In: Debreczeni Újság, 1934. augusztus 23.

szerveztek ebben az évben, így a Pesti Hétre is. Az utazási kedvezményre jogosító igazolásokat a Nyári Egyetem igazgatósága szerezte be, és küldte ki az igénylőknek.¹⁵

Augusztus közepe után, de még huszadika előtt a debreceni Nyári Egyetem áteszi székhelyét Budapestre. Az elszállásolás minden évben kollégiumokban történt, illetve aki győzte a költségeket a többhetes külföldi tartózkodás végén is, azokat szállókba kalauzolták. 1934-ben például a férfiakat az Eötvös- és Gellért-kollégiumokban, a hölgyeket a Mariánumban helyezték el.¹⁶

A Pesti Hét programja igen változatos, és élmény dús eseményeket kínált. A résztvevők megtekintették a szép fővárost autóbuszokon, mely után zenés sétahajózás következett a Dunán, uzsonnázással egybekötve, melyre a város látta vendégül az idegeneket. Figyelemmel kísérhették a Szent Jobb körmenetet, majd a Gyöngyösbokrétát¹⁷ a Városi Színházban.¹⁸ Ez egy rendkívül látványos ének, tánc és játékbemutató, melyet különböző vidékek csoportjai mutattak be mindig augusztus huszadika táján, 1931 és 1944 között.¹⁹

Augusztus 20-án este a ma is rendszeresen megtartott gellérthegyi tűzijáték megtekintése következett. Az ünnepek utáni napokban a város múzeumait látogatták meg a hallgatók szakszerű vezetés mellett. Augusztus 21-én eljutottak a Szépművészeti és a Mezőgazdasági Múzeumba. A város és az ország kitüntető figyelmét bizonyítja, hogy a Kultuszminisztérium vacsorát adott a Nyári Egyetem tiszteletére a Margit-szigeten.²⁰ Másnap a Nemzeti és a Néprajzi Múzeum megtekintése került sorra, ez utóbbi helyen egy-egy előadást tartott dr. Visky Károly a magyar néprajzról és kutatásának módszereiről, valamint Lajtha László a magyar népzene gyűjtésének fortélyairól, franciául. A péntek délelőttöt a Műegyetemen töltötték a tanfolyam hallgatói, ahol a Hungária Magyar Technikusok Egyesülete rendezett számukra előadássorozatot. Vetített képekkel kísérve tanulmányozhatták a főváros építészeti remekeit dr. Kiss Tibor adjunktus segítségével, betekintést nyerhettek a

¹⁵ Kedvezményes utazás Debrecenbe. In: Függetlenség, 1934. július 8.

¹⁶ A debreceni Nyári Egyetem hallgatói elragadtatással szemlélték végig a Szent István-napi körmenetet. In: Debreceni Újság, 1934. augusztus 23.

¹⁷ U.o.

¹⁸ A 2007-ben bezárt Erkel Színház http://hu.wikipedia.org/wiki/Erkel_Sz%C3%ADnh%C3%A1z

¹⁹ Gyöngyösbokréta <http://www.muharayszovetseg.hu/index.php?menu=132>

²⁰ A debreceni Nyári Egyetem hallgatói elragadtatással szemlélték végig a Szent István-napi körmenetet. In: Debreceni Újság, 1934. augusztus 23.

magyar hídépítés technikájának történetébe és a magyar ármentesítés munkálataiba dr. Vásárhelyi Dezső tanársegéddel. Végül dr. Csikay Pál főiskolai előadó beszélt az idegenforgalom és a szellemi élet összefüggéseiről, melyre példaként hozta fel Debrecent és a Nyári Egyetemet: „mint lehet szolgálni az egységes békés európai szellem kialakulását szellemi eszközökkel és az idegenforgalom előmozdításával”. Nyilván fontos, hogy meglegyen a kapcsolat a szellemi élet és az idegenforgalom között, mivel egy többnyelvű kötetrel is lehet hasznosan szolgálni a szellem fejlődését, de az nem feltétlen hozza meg az emberek utazási és vásárlási kedvét. Ezúttal is uzsonnával zárult a látogatás, melyet a Hungária Egyesület biztosított. A Pesti Hetet egy János-hegyi kirándulással zárták, ahonnan a gyönyörű panoráma emlékképeivel szívükben térhettek vissza hazájukba.²¹

1936-ban nem csak a hallgatók gyönyörködtek a Székesfőváros látványosságaiban, rájuk is kíváncsiak voltak például a rádióhallgatók. A Gyöngyösbokréta megtekintése után vonultak át a Stúdióba Wimpfen Iván báró vezetésével. Először Hankiss professzor beszélt a Nyári Egyetem nemzeti hivatásáról és jelentőségéről a tízéves jubileum kapcsán, majd „az egyes külföldi nemzetek képviselői számoltak be debreceni benyomásaikról. Az érdekes rádióinterjúnak sok hallgatója volt nemcsak Debrecenben, ahol szinte mindenkit személyesen ismertünk a mikrofon elé lépők közül, hanem külföldön is, mert a hallgatók már jó előre értesítették hozzátartozóikat e nagy eseményről.”²²

Ezek a kirándulások minden évben kiegészítették azt az elméleti tudást, amit az előadásokon kaptak a hallgatók, mintegy megmutatva, hogy a tudós professzorok után az egyszerű emberek is tudnak olyat mutatni, amiért érdemes megállni, és körülnézni.

²¹ A debreceni Nyári Egyetem Pesten. In: Debrecen, 1934. augusztus 26.

²² Nagy érdeklődéssel kísérik a debreceni nyári egyetemi hallgatók a főváros életét. In: Debreceni Újság, 1936. augusztus 25. p. 6.

Hangversenyek

„A Nyári Egyetem egyik célja a magyar népzene és a magyar művészi zene fejlődésének minél szélesebb körben való megismertetése” – derül ki a már említett 1931-es meghívóból.²³ A szervezők meg is tették mindent annak érdekében, hogy minden évben legalább három színvonalas előadást szerepeljen a tanfolyam órarendjében.

1931-ben három hangversenyt rendeztek a Városi Zenede dísztermében, Szabó Emil zenetanár bevezetésével, és olyan kiváló tanártásainak közreműködésével, mint Höchtl Margit (zongora), Buza Gábor (hegedű) vagy Eisler Mihály.²⁴

1933 augusztusában szintén Szabó Emil zeneiskolai tanár rendezte meg a két hangversenyt és a búcsúestet a városi zeneiskola dísztermében. Kizárólag magyar zeneszerzők műveit vonultatták fel, ezzel kívánták népszerűsíteni a külföldi hallgatók előtt a magyar zenét, mely „a Nyári Egyetem propagandájának legkiemelkedőbb és legértékesebb eszközeivé” hivatottak válni.²⁵ Az első előadóra 5-én került sor, dr. Kuthy Sándor ügyvéd francia nyelvű bevezetője után a Mácsai Dalkör adott elő két régi magyar éneket a XVII. századból, méghozzá a Mint sír a fejér hattyú... és a Térj meg bujdosásidból... kezdetűeket. A második produkciót Buza Gábor szolgáltatta hegedűn. Zsadányi Armand feldolgozásában játszotta a Boka kesergője című darabot, majd Heinrich Wilhelm Ernst feldolgozásában Bihari primatialis magyarját. Harmadik műsorszámként Simon István énekelt Kodály Zoltán feldolgozásában két pogánykori magyar dalt: Vetekedik vala... és Magos a rutafa. Végül Galánffy Lajos városi zeneiskolai tanár játszotta zongorán Liszt Ferenc H-moll balladáját.

A második, kilencedikén megtartott hangverseny is hasonlóan színvonalasra sikeredett. Az estét ismét a Mácsai Dalkör nyitotta, ezúttal népdalegyveleget adtak elő a névadó, Mácsai Sándor feldolgozásában. Ezután Szabó Emil kísért zongorán kollégáját, Erdész Mihályt, aki gordonkán adott elő magyar népdalokat Kodály Zoltán olvasatában. A harmadik műsorszámban Hoór-Tempis Erzsébet zeneiskolai tanárnő énekelt Galánffy Lajos zongorakíséretével. Hallhatták a jelenlévők a Loreley-t Liszt Ferentől, Hubay Jenőtől a Minek turbékoltok című megzenésített verset, Kacsóh Pongrácz Késő ős van című művét és

²³ DNyE 1927-33.

²⁴ Mozgalmas a Nyári Egyetem élete. In: Debreczeni Újság, 1931. augusztus 4. p. 6.

²⁵ A nyári egyetem előadójai és szabadtéri előadása. In: Debreczeni Független Újság, 1933. július 28.

Ladányitól a Bakonyerdőt. Az előző hangversenyen is nagy sikert aratott Höchtl Margit, ezúttal Liszt Ferenc Funérailles (azaz Temetés) című darabját játszotta. Az est Hubay Jenő és Liszt Ferenc műveivel telt el, az utolsó darabot is Hubay szerezte, Buza Gábor előadásában, Szabó Emil zongorakíséretével hangzott el A fonóban második csárdajelenete.²⁶

Meglepődve vettem észre, hogy egyetlen fúvós hangszer sem szólalt meg egyik hangversenyen sem. Ez különösen szívfájdalmam, mivel jómagam hosszú éveken keresztül fuvoláztam.

A búcsúestet eredetileg szabadtéri előadásnak szánták²⁷ a szervezők: a Városi Idegenforgalmi Hivatal és a Zenekedvelők Köre. A Déri Múzeum előtti téren mutatták volna be a magyar zenét, magyar táncot és a magyar dalt, „fényes külsőségek közepette”. Ez idő tájt kezdtek elterjedni a szabadtéri előadások, és a korral haladva kívánták népszerűsíteni hazánk kultúráját, főként, mivel Debrecenben ekkor még nem volt ilyen jellegű hangverseny. Sajnos technikai okok miatt nem sikerült a bravúr, így az első szabadtéri hangversenyt 1934-ben adta a Müncheneri Filharmonikusok Zenekara a Stadionban, Franz Adam vezénnyel.²⁸

Végül a búcsúestet is a Városi Zeneiskola dísztermében tartották meg, augusztus 13-án, vasárnap este. A korabeli cikkek tanúsága szerint igen nagy sikert arattak a fellépők a szinte teljes létszámban jelen lévő tanfolyami hallgatók körében. A másik két esthez hasonlóan ezen a napon is a Mácsai Dalkör kezdte meg a produkciók sorát három magyar dallal és Szabó Emil karnagy, zenedei helyettes igazgató vezetésével. A három dal: Arra alul, Látod-e babám és Esik eső. Két frissen maturált leány volt a következő fellépő páros, saját szerzeményű paraszttáncot lejtett el hatalmas sikert aratva Julow Kató és Janka Mária. A közönség már ismerősként üdvözölhette Simon István városi tisztviselőt, aki ismét elbűvölt mindenkit szép baritonjával, melyen igen jól érvényesült a négy magyar dal: Kossuth Lajos azt izente... Csak egy kis lány van a világon, Megáradt a patak, Ég a kunyhó... Vollay Edit a híres magyar magántáncot adta elő; a közönség lelkesen fogadta az ötéves leánykát. Vajda Júlia a János vitéz című népoperából énekelt részleteket. „Finom szopránja és nagyszerű iskolája nem tévesztett hatást: a közönség tomboló lelkesedéssel hívta ki a lámpák elé, amit ő

²⁶ A nyári egyetem előadóestjei és szabadtéri előadása. In: Debreczeni Független Újság, 1933. július 28.

²⁷ A Nyári Egyetem a neveléstudomány szolgálatában. In: Debreczeni Független Újság, 1933. augusztus 9.

²⁸ Gazdag István: Debrecen város történeti kronológiája, 1934

<http://hbml.archivportal.hu/data/files/145061131.pdf>

Dieus Liliomszálával hálált meg gyönyörű interpretálással.”²⁹ Ismét a Mácsai Dalkör lépett porondra, ezúttal Csokonaitól a Tihanyi Echóhoz, valamint a Szép ifjúságom merre jársz? hangzott el, és egy ráadás: A nap pihenni tért.³⁰ Utolsó előtti műsorszámként a Magyar rapszódíát táncolta el Vásáry Annus, Janka Mária és Julow Kató. „A magyar tánc, amelyet a magyar közönség is legtöbbször már csak ünnepélyes előadások révén ismer, ritmikus szépségeivel és temperamentumosságával teljesen meghódította az idegeneket is (...). Az, hogy »amatőrök« a szereplők, általános meglepetést keltett.”³¹ A hangverseny utolsó számaként, mintegy keretbe foglalva az estét ismét a Mácsai Dalkör következett, P. Nagy Zoltán és Térey Sándor Új Talpra magyar című hatalmas kórusművét adták elő.

A táncokat Perczel Karola egykori balerina tanította be, egyetlen kivétellel, a paraszttánc, mint már említettem is, az előadók saját szerzeménye. Ez utóbbit Kmetz Gyula kísérte zongorán, a többit Jakabffy Magda.³² Ezután „A közönség egy kiválóan sikerült hangverseny és egy felejthetetlen táncbemutató emlékeivel a Bika szálló külön termeibe vonult, ahol a tegnap este eltávozott olaszokat búcsúztatták.”³³

A hangverseny megkezdése előtt Hankiss professzor átadta a két legszorgalmasabb olasz hallgatónak járó ösztöndíjat, melyet ez évben Wanda Ascarelli és Roberto Chignoli érdemeltek ki. Ez lényegében abból állt, hogy a Nyári Egyetem befizetett részvételi díját visszakapták. „Mindketten másodízben járnak a Nyári Egyetemen és az ösztöndíjat Wallisch Oszkár tanár, a magyar nyelv tanítója ajánlata alapján kapták. Rómában, a Magyar Kollégium lektoránál is tanultak magyarul és itt Debreczenben szorgalmasan és eredményesen tökéletesítették magukat a nehéz szittya idiómában.”³⁴ Nem véletlen, hogy egy év múlva Wanda Ascarelli lett az egyike azon keveseknek, akik magyar nyelvmesteri oklevelet szereztek, de erről egy későbbi fejezetben számolok be bővebben.

A Debreczen című lap egy meglepetés fellépőt is ígért, aki mint a cikk szerzője írja, civilben zenetanár, hallgatója a Nyári Egyetemnek, de nem árulta el, hogy milyen

²⁹ Kitűnően sikerült hangverseny a Nyári Egyetem részére. In: Debreczen, 1933. augusztus 15.

³⁰ Páratlan sikerű volt a Nyári Egyetem magyar hangversenye. In: Debreczeni, 1933. augusztus 15.

³¹ Kitűnően sikerült hangverseny a Nyári Egyetem részére. In: Debreczen, 1933. augusztus 15.

³² Páratlan sikerű volt a Nyári Egyetem magyar hangversenye. In: Debreczen, 1933. augusztus 13.

³³ Kitűnően sikerült hangverseny a Nyári Egyetem részére. In: Debreczen, 1933. augusztus 15.

³⁴ U. o.

zeneszámokkal készült a világot jelentő deszkákra lépni, és mivel egyetlen későbbi beszámolóban sem találtam semmilyen utalást a nagy eseményről, arra a következtetésre kellett jutnom, hogy a meglepetés elmaradt.³⁵ Természetesen így is nagyon látványosra és élmény dúsra sikerült az est, mely bizonyára mind a közönség, mind a fellépők számára felejthetetlen élmény maradt.

Az 1934-es tanfolyam egyik különlegessége volt gróf Carlo Guido Visconti di Modrone firenzei olasz szenátor, európai híru zongoraművész és zenetörténész háromestés előadássorozata az olasz zene történeti fejlődéséről.³⁶ Első gondolatom az volt, hogy az előadások között említsem meg ezeket a hangversenyeket, de végül úgy döntöttem, hogy a többi esti rendezvény közé sorolom ezeket az alkalmakat, különösképpen, mivel zenéről van szó. A Városi Zeneiskola dísztermében zajlottak a hangversenyek, augusztus 2-án, 3-án és 4-én. A három est anyaga összefüggő történeti egészet alkot kezdve a középkor végétől egészen az akkori jelenkorig, azaz a huszadik század elejéig, „melyeket az illusztris előadó saját maga kísér bemutatásokkal zongorán.”³⁷ Az első hangverseny egy XII. századi szerző műveivel kezdődött, Mazzoni után a reneszánsz következett: Giovanni Gabrieli Fantázia és szonáta című darabja mellett Jeromo Frescobaldit ismerhette meg a közönség. A gróf „Lipót császár udvari karmesterének szvitjéből mutatott be ezután részleteket.”³⁸ A XVII-XVIII. században több Lipót nevű uralkodó is volt hatalmon Európa különböző vidékein, akik mindnyájan nagy zenerajongók voltak, így több zenészt is pártfogoltak, ezért nem tudtam kideríteni, hogy vajon kikre utalt a cikk szerzője. A XVIII. századi olasz zene képviselői közül felhangzottak Alessandro Scarlatti és Grazionli művei. A harmadik, befejező esten a XIX. és a XX. század történetét tekintette át a gróf, s „a legmodernebb zeneköltőktől is mutatott darabokat.” Többek között egy akkor még csak kevesek előtt ismeretes fiatal olasz, Allegra Ave Maria című operájának praeludiumát. „Tehetségét Visconti gróf ismerte fel, szerinte benn kell látnunk a XX. század jövődjének legnagyobb operaköltőjét.” Az utolsó darab végső akkordjainak lecsengése után a hálaltelt közönség nevében Pap Kató úrleány díszes magyar kulacsot nyújtott át a nagyszerű zongoraművésznek. „A kulacs a Wolff nagyszülőtelepi szemelt, 1932-es édes ezerjővel volt megtöltve. Visconti di Modrone nagy meglepetéssel vette tudomásul,

³⁵ Vége felé közeledik a Nyári Egyetem. In: Debreczen, 1933. augusztus 13.

³⁶ Hírneves külföldi előadók a debreceni Nyári Egyetemen. In: Debreczen, 1934. július 22.

³⁷ Carlo Guido Visconti di Modrone gróf, zongoraművész Debreczenben. In: Debreczen, 1934. július 29.

³⁸ Visconti di Modrone hangversenye. In: Tiszántúl, 1934. augusztus 3. p. 2.

hogy Magyarországon nemcsak Tokaj vidékén terem ilyen kiválóan nemes bor, hanem Debrecen földjén, a homoki területen is.”³⁹ Hankiss János professzor a következő szavakkal búcsúztatta a kiváló vendégelőadót: „a legyőzöttek vizet nyújtanak át a hódítónak a meghódolás jeléül. Mi bort nyújtunk át e kulacsban víz helyett. Mi is legyőzöttnek érezzük magunkat. Víz helyett bort nyújtunk, annak jeléül, hogy a művészet szent tüze győzött le bennünket!”⁴⁰

Természetesen az 1934-es évfolyam sem múlt el magyar zenei előadás nélkül. Füredy F. Gusztáv író német nyelven ecsetelgette a különbséget a népszerű magyar műdal és az igazi magyar népdal között. A magyar zenetörténet utolsó századát elemezte ebből a szempontból. „A romantika korából a magyar lélek akkori hangulatát kifejező úri magyar zene, vagy másként helytelenül cigányzene az egész XIX. század folyamán uralkodott a lelkeken.” Csupán Bartók Béla és Kodály Zoltán népdalgyűjtő munkássága világított rá, hogy nem ebben a fajta zenében kell keresni a magyar népdal, népi zene gyökereit, hanem az egyszerű paraszt emberek énekében. „Az előadás értékét és érdekességét nagyban emelték a mesterien megválasztott zenebetétek. Ezeket Rácz Jancsi és zenekara játszotta, vagy pedig gramofon segítségével szólaltatták meg.”⁴¹ Szintén Füredy F. Gusztáv tartott előadást Hubay Jenőről, akinek „egyéniségét beállítja a magyar zene egész történetébe.” Ezt a fejtegetését is gramofonlemezek lejátszásával illusztrálta.⁴²

Egy másik, nagyobb szabású hangverseny témája is a magyar zene volt, egészen pontosan augusztus 16-án, csütörtökön este, a Városi Zeneiskola dísztermében került megrendezésre. „A műsor a még élő nagy magyar komponisták műveiből van összeállítva legnagyobb részben.” Az előadók személye is biztosította a garantált sikert: fellépett Baranyi Lili Bécsben élő zongoraművész, a már többször említett Buza Gábor hegedűművész, zeneiskola tanár, valamint Szabó Emil zongorista, zeneiskolai tanár, aki szintén szerepelt a legtöbb eddig megrendezett hangversenyen. Elsőként Buza Gábor és Szabó Emil adtak elő egy több darabból álló egyveleget, a következő zeneszámokkal. Jemnitz Sándor: Bagatella, Kadosa Pál: Epigrammes, Radnai: Medvetáncoltató, Kodály Zoltán: Székely keserves, Bartók

³⁹ Visconti di Modrone és a debreceni bor dicsérete. In: Debreczeni Újság, 1934. augusztus 5.

⁴⁰ Visconti di Modrone utolsó hangversenye. In: Debreczeni Újság, 1934. augusztus 5.

⁴¹ In: Debreczen, 1934. augusztus 9. p. 7.

⁴² Csütörtökön lesz a Nyári Egyetem nagyszabású magyar hangversenye. In: Debreczeni Újság, 1934. augusztus 15. p. 2.

Béla: Allegro barbaro. Ezután Baranyi Lili és Buza Gábor kettőse következett, Dohnányi Ernő op. 21. Hegedű-zongora szonátáját játszották. Buza tanár úr nem sokat pihenhetett az este folyamán, a harmadik műsorszámban is főbb szerepet vitt, és ismét Szabó tanár úr kísérté zongorán Ország Tivadar: Magyar táncok és Hubay Jenő egyik Csárdajelenet című darabjában. Utolsó számként Baranyi Lili adta elő Liszt Ferenc Lidércfény és Rapszódia (Rákóczi induló) című műveit.⁴³

1936. augusztus 8-án és 9-én „Ki a Tisza vizét issza, vágyik annak szíve vissza” címmel táncos zenés magyar estet rendeztek az Arany Bika nagytermében. Kétszer is színpadra vitték a produkciót, első alkalommal, szombaton a nagyközönség részére, másodjára, vasárnap a Nyári Egyetem hallgatói számára.⁴⁴ Dr. Bacsó Jenőné kérték fel, a debreceni MANSZ⁴⁵ kulturális és propaganda vezetőjét, hogy szervezzen egy a régi magyar táncokat és hagyományokat bemutató estet. Az ő alapötlete volt az alább olvasható egyszerű kis mese, mely mintegy keretként szolgál „a letűnt szép idők sok daliás magyar táncához.”⁴⁶ Magát a történetet egy műsorfüzetben találtam meg, melyet erre az alkalomra szerkesztettek, a cselekményen kívül a táncok neveit és rövid leírásukat tartalmazta magyarul, németül, franciául és olaszul; amikor az est történéseit leírom, beleszövöm ezeket a leírásokat is, de külön már nem említem meg ezt a tényt.

„Mária kicsi korában vándorolt ki szüleivel Amerikába, ahol most árván, egyedül maradt, mert szülei elhaltak. Régi hazájáról csak annyit tud, hogy ott folyik a Tisza, s anyja, apja visszavágytak a nagy magyar rónára, ahol esténként bús tilinkó hangja ringatja álomba a puszta tündérvilágát.

Mária most árvaságában folyton az ó-hazára gondol. Most is, amint nagynénje levelét forgatja kezében, aki hazahívja Magyarországra, eszébe jut elhalt édesanyja mondata: »Nem lehet az sehol boldog a földön, aki egyszer már a Tisza vizét itta, mert vágyik annak szíve vissza.« Szíve megtelik meleg vágyódással, odamegy a rádióhoz és addig forgatja, amíg a

⁴³ Csütörtökön lesz a Nyári Egyetem nagyszabású magyar hangversenye. In: Debreceni Újság, 1934. augusztus 15. p. 2.

⁴⁴ Magyar táncbemutató a Nyári Egyetemen. In: Debreceni Újság, 1936. augusztus 4.

⁴⁵ Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége

⁴⁶ Letűnt idők pompás magyar táncai elevenedtek meg a Nyári Egyetem táncbemutatóján. In: Debreceni Újság, 1936. augusztus 9.

messzeségből bűvös hangok szállanak felé. Magyar este hangja jut el Amerikába és az árva kis Mária előtt megjelenik Magyarország, úgy, ahogyan édesanyja oly sokszor elmesélte. Zokogva borul a szék támlájára, s könnyei függönyén keresztül csodát lát. A Tisza tündérét látja közeledni, aki eljött, hogy magával vigye Hungária udvarába, amely ott van valahol a Tisza forrásánál.

Hungária nagy ünnepséget rendez Mária kedvéért, akit a Tisza tündére táncával és a Tisza vizének varázsával udvarába vonzott. Megmutatja neki a sok szép régi magyar táncot s a kis árva boldogan marad örökre Hungária udvarában.”⁴⁷

Az egyik rendező szavai jól kifejezik a korabeli gondolkodásmódot: „Nemzeti kincseinek bemutatásánál arra törekedtünk, hogy mindenki láthassa nagyszabású, pazar kosztümökkel kiállított előadásunkat, s hogy elfelejtse napi gondját és baját, s erőt merítsen a jövőre nézve, hogy a nemzeti erőinkben való önbizalom és hit visszavarázsolhatja a boldog múltat.”⁴⁸ Ezeket a sorokat olvasva az jutott eszembe, hogy ma is sokszor a dicső múltat, a boldog békeidőket emlegetjük, pedig biztos vagyok benne, hogy akkor sem volt könnyebb az élet a Kárpát-medencében – s bizonyára másutt sem – mikor még a legtöbb magyar embernek sejtése sem volt arról, hol is van Trianon. Hiszen ahogy haladunk előre az időben, úgy egyszerűsödik a hétköznapi életünk, mégis annyit panaszkodunk, de afelől teljesen nyugodt vagyok, hogy senki sem akarna például Szent István király idejében robotolni, vagy Hunyadi Mátyás alatt görnyedve kódexet másolni.

A magyar táncbemutató táncait Perczel Karola táncitanárnő tanította be ez alkalommal is a „debreceni úri társadalomból verbuvált mintegy száztagú táncos csoportnak.” A zenei részt Szűts Gergely zenetanár tanította be és vezényelte le. Az Amerikából hazavágyó leány szerepét Tóth Sára kapta, a Hungáriát megszemélyesítő, trónuson ülő lány Trocsányi Ili lett.⁴⁹ A Tisza tündérét Bacsó Alexandra játszotta, „kinek táncművészetében már olyan gyakran volt alkalma gyönyörködni városunk közönségének.”⁵⁰

Ahogy maga mellé ültette az amerikai magyarlányt Hungária, megkezdődött a

⁴⁷ Magyar Táncok 1936. VIII. 8-9. DNyE 1936.

⁴⁸ Magyar táncbemutató. In: Debreceni Újság, 1936. augusztus 6.

⁴⁹ Letűnt idők pompás magyar táncai elevenedtek meg a Nyári Egyetem táncbemutatóján. In: Debreceni Újság, 1936. augusztus 9.

⁵⁰ Magyar táncbemutató a Nyári Egyetemen. In: Debreceni Újság, 1936. augusztus 4.

magyar táncok bemutatása. Elsőként a „fenségesen szép” díszpalotást mutatták be, mely eredetileg a magyar főurak és nemesek tánca volt. Első leírását Révérend abbé közölte 1689-ben. Ezután következett a „szilaj virtusú” fegyveres hajdútánc. Wittenbergben, 1615-ben táncolták a legnagyobb pompa közepett ezt a táncot Thurzó György nádor hajdúi, amikor Imre nevű 17 éves fiát az egyetem tiszteletbeli rector magnificusává választották. A hajdútánc eredete a török háborúk idejére esik, ekkor ugyanis egy-egy győztes csata után a magyarok diadaltáncot jártak. A körmagyar következett, melyet még 1800 körül jártak elődeink a francia négyes helyett, ám végül könnyebb táncot kerestek helyette, mivel igen bonyolultak voltak a lépéskombinációi. „Ezek után perdült ki a porondra a délceg huszárok csoportja, hogy bemutassa a híres verbunkost. Csak úgy döngött a talpuk alatt a talaj, de meg is volt az osztatlan siker.”⁵¹ A tánc valamikori célja a katonáskodásra csábítás volt. A cikk ezen a ponton megemlíti egy olyan jelenetet, amit a műsorfüzetben nem találtam meg. Ez pedig a már említett, csak azóta három évet „idősödött” Vollay Edit és Tikos Sára száma volt, melyben Vollay kis huszárlegényt, míg Tikos szende leánykát játszott, „aranyosak és rendkívül bájosak voltak.” Ez a szám aratta az est legnagyobb sikerét. „Annyi sikk, ügyesség, temperamentum volt a két csöpp leány táncában, amennyit és amelyet ritkán van alkalmunk felnőtt táncosoktól is látnunk.”⁵²

Itt egy hosszabb egybefüggő rész következett, az Erdélyi lakodalmas jelenet. Első száma a süveges tánc volt, melynek „célja a menyasszony búcsúztatása volt s sokszor három napig is táncolták különböző figurákkal” – olvasható a prospektusban,⁵³ míg a Magyar Néprajzi Lexikon internetes változatában párválasztó táncként említik meg: „egy férfi süveggel a kezében szólót táncol, majd táncba visz egy leányt vagy asszonyt. Kettőt-hármat fordul vele, aztán süvegével csalogatni kezdi. A nő igyekszik elkapni a süveget, miután sikerült, kettőt-hármat diadalmasan fordul a férfival. Azután a nő választ ki egy férfit, egy párat fordulnak és süveggel a kezében szintén csalogatni kezdi stb.”⁵⁴ A soron következő elem az úgynevezett gyertyás tánc volt, melyről semmilyen információval nem szolgált az egyébként helyenként igen bőbeszédű műsorfüzet, viszont az előbb említett lexikon leírása

⁵¹ Letűnt idők pompás magyar táncai elevenedtek meg a Nyári Egyetem táncbemutatóján. In: Debreczeni Újság, 1936. augusztus 9.

⁵² U. o.

⁵³ Magyar Táncok 1936. VIII. 8-9. DNyE 1936.

⁵⁴ Magyar Néprajzi Lexikon <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/4-1393.html>

alapján úgy rémlik, én láttam is hasonlót gyermekkoromban, bár korántsem Erdélyben, hanem Szeged alatt, a mórakalmi tanyák egyikén. Amit én láttam, ott éjfélkor egy keringő dallamára táncolt az ifjú pár és a két nyoszolyólány a párjával, összekulcsolt kezeikben gyertyával.

A székely cifra nevezetű magántáncot Csiky Pál járta el, mely a leírás szerint „virtuóz tudást igényelt.”⁵⁵ Szintén előre nem említett számról tanúskodik a cikk: „Péterffy Lili és Kokas Kató menyasszony és vőlegény tánca finom tónusú művészi készségről tanúskodott.”

⁵⁶A lakodalmas jelenet utolsó tánca az erdélyi kopogós volt, melynek eredete a XVI. századba nyúlik vissza.

Az est befejező tánca Liszt XIV. (magyar) rapszódija volt.⁵⁷ A vasárnapi hangversenyen látottak és hallottak ihlették a következő gondolatokat.

„Külföldet járt magyar bizonyára találkozott már idegen országban magyar muzsikával. Ült talán valahol egy bécsi kávéházban, egy párizsi fogadóban, vagy nézte a csillagokat a kék tenger fölött, aztán mikor már nagyon elszakadt a magyar gondoktól, nagyon gondtalannak, nagyon boldognak érezte magát, egyszer csak tüzes ritmusával, égető keserűségével, mint a mindig ránk találó otthoni üzenet feldübörgött a Liszt-rapszódia. Magyar cigány húzta, vagy frakkos szalonzenekar, de ilyenkor mindnyájan megérezte, hogy ott tombol, zajlik bennem az egész életünk. Lángol a hortobágyi nyár nap heve, ritmusában lüktet a falu szíve, pauzájában hallgat a kopjafás székelytemető. Élet és halál, múlt és jövő, nép és történelem, önmaga is ez és ez volt mindig is: hol elomló, hol meg nekidübörgő lázas, vad és szomorú magyar rapszódia.”⁵⁸

A magyar zenét egyik fő propaganda eszközének tekintette a Nyári Egyetem vezetősége, már a kezdetektől fogva. Minden évben híres és rendkívül tehetséges előadó művészeket nyertek meg a tanfolyam eszméjének, ezzel is segítve a külföldieket a magyarságról kialakítandó kép megrajzolásában.

⁵⁵ Letűnt idők pompás magyar táncai elevenedtek meg a Nyári Egyetem táncbemutatóján. In: Debreczeni Újság, 1936. augusztus 9.

⁵⁶ U. o.

⁵⁷ U. o.

⁵⁸ Magyar rapszódia. In: Debreczeni Újság, 1936. augusztus 11. p. 1.

Rendhagyó előadások

„A debreceni Nyári Egyetemen (...) a magyar egyetemek és főiskolák professzorai, a külföldi magyar intézmények vezetői és a magyar szellemi élet más vezető egyéniségei magyar, angol, francia, német és olasz nyelven tartanak előadásokat mindarról, ami a világ bármely részén élő magyar embert érdekelheti, öntudatosra teheti és a jövő útjain eligazíthatja, továbbá mindarról, ami a művelt embert a tudomány haladásával kapcsolatban tartja.”⁵⁹

Személyesebb hangvétellő a következı cikkrészlet Walovits Eleonóra tollából: „Ami itt folyik – immár hét év óta – az a fajvédelemnek az elképzelt leg hatalmasabb és a legelkelőbb eszközökkel vívott heroikus küzdelme – tudásért, megismerésért és nagy értékő, de széjjel hulló magyar nemzeti kincstörteknek közös nevezőre hozásáért. Küzdelem az idegyűjtött határon inneni és túli pedagógusokon keresztül a fajtának lelki integritásáért is.”⁶⁰

Részletesebben olvashatunk az előadások témáiról az 1931-es meghívóban, melynek szövegét részben vagy egészben több lap is lehozta hasábjain. „Az előadások legfontosabb tárgykörei: a magyar föld, a magyar nép és a magyar nyelv, az újabb magyar történelem és irodalom, a magyar képzőművészet, Magyarország műemlékeinek ismertetésével, a zenetörténet, az egyetemes irodalomtörténet korszakai, filozófiai, közgazdasági és társadalomtudományi előadások, idegen országok és népek: a természettudományok és a technika újabb eredményei.”⁶¹

Az első évek előadásairól nem sok beszámoló maradt fenn, mivel akkor még a helyi sajtó sem tartotta olyan fontos eseménynek a Nyári Egyetemet, hogy érdemes legyen több cikkben beszámolni róla. De például hírt adtak 1928-ban arról, hogy július 12-én, csütörtökön délután három egymást követő időpontban sportfilmeket vetítettek az Apolló moziban. Hadházi Dezső, az egyetem testnevelő tanára mondott bevezetőt és fűzött magyarázatokat a levetített filmekhez, melyek felölelték „az összes elterjedt sportágakat rendes és lassított

⁵⁹ In: 8 Órai Újság, 1934. június 6.

⁶⁰ Walovits Eleonóra: Messze a Nagyerdő... : önlinterjú a Nyári Egyetemről. In: Debreceni Újság, 1933. augusztus 11.

⁶¹ DNyE 1927-33.

felvételekben.”⁶² A korral való haladást, illetve a jelen eseményeire koncentrációt mutatja Hadházi tanár úr másik előadás is, mely az 1928-as amszterdami olimpiát mutatta be vetített képekkel.⁶³

A Debreceni Egyetem központi épületét 1932-ben avatták fel, addig a „téli egyetemi” előadások a város különböző pontjain zajlottak, és a nyári kurzus óráit is itt hallgathatták az érdeklődők. Így például az 1928-as ex libris kiállítást az „Arany János ucca 1. sz. első emeletén lévő egyetemi szemináriumi előadó teremben.”⁶⁴ Különösen fontos és érdekes volt ez a kiállítás, mivel addig csak Budapesten volt ilyen esemény 1903-ban és 1913-ban. Három kontinensről összegyűjtött ex libriseinek egy részét mutatta be Nagy József tanár. Debrecen város ex libriseinek teljesnek mondható gyűjteménye mellett a nagyérdemű elé kerültek magyarországi és külföldi darabok is szép számban, a sokszorosítási eljárások szerint csoportosítva. Az ex librisek mellett a szükséges sokszorosító eljárásokról is képet kaphatott a látogató: rézkarc, fametszet, linóleummetszet, könyomás, színnyomás.⁶⁵

1931-ben szintén volt szó az ex librisekről, de ekkor már haladva a korral vetített képekkel mutatta be ugyancsak Nagy József gyűjteményének darabjait. Először is magának a fogalomnak a magyarázatára került sor, majd a XIX. századból való darabokat láthatta a közönség, majd az előadó kitért arra is, hogy „a ma oly pompásan virágzó ex-libris művészet a XX. század első felében született meg és Haranghy Jenő művészetével érte el csúcspontját.”⁶⁶ Természetesen ebben az évben is volt szó a sokszorosító eljárásokról.⁶⁷

Nagy sikert arattak dr. Schwalm Amadé pesti professzor földrajz előadásai. 1931-ben két vetített képekkel kísért órát tartott, az elsőt hazánk nevezetesebb tájait mutatta be. „Az idegen hallgatók elbűvölten nézték Magyarország szebbnél-szebb vidékeit és Schwalm professzor magyarázata nyomán bejárták gondolatban kicsiny országunk erdős, völgyes tájékeit.”⁶⁸ A második előadáson az Európa északi részén fekvő ezer éves Izland fejlődését tekinthették meg a hallgatók, ahol az elemekkel küzdő ember élete bontakozott ki szemeik

⁶² A nyári egyetem oktató sportfilmelőadása. In: Debreceni Független Újság, 1928. július 12. p. 4.

⁶³ Pénteken is nívós előadások voltak a Nyári Egyetemen. In: Debreceni Független Újság, 1931. augusztus 15.

⁶⁴ A nyári egyetem exlibris kiállítása. In: Debreceni Független Újság, 1928. július 22. p. 4.

⁶⁵ U. o.

⁶⁶ Pénteken is nívós előadások voltak a Nyári Egyetemen. In: Debreceni Független Újság, 1931. augusztus 15.

⁶⁷ A Nyári Egyetem kilencedik napja. In: Debreceni Újság, 1931. augusztus 12.

⁶⁸ A Nyári Egyetem második napja. In: Debreceni Újság, 1931. augusztus 5.

előtt.⁶⁹

1931. augusztus 3-án, hétfőn reggel 10 órakor tartott Wallisch Oszkár egyetemi lektor előadást Jókai Mórról, olaszul. Ebben az évben ez volt az első idegen nyelvű előadás, mely „kortársainak körében mutatta be a legnagyobb magyar mesemondót.”⁷⁰ Önmagában talán ez sem lenne kiemelkedő esemény, de én rendkívüli módon vonzódom Jókai műveihez, nagyon szeretem a stílusát, a gyönyörű tájleírásait, az izgalmas és magával ragadó csatajeleneteit. Wallisch professzor nemcsak Jókait mutatta be az olaszul értőknek, hanem Petőfi Sándort is, akinek olaszra fordított verseivel illusztrálta előadását. „Így például szombati előadásában Petőfi: Szeptember végén, Olaszország, Egy gondolat bánt engemet című költeményeket hallottuk Dante nyelvén.”⁷¹

Mint könyvtár szakos hallgató, fontosnak tartom megemlíteni a dr. Nyireő István által tartott két előadást 1931-ből. Ő vezette a debreceni Egyetemi Könyvtárat 1929-től kezdve 15 éven át. A könyv történetét ismertette a kezdetektől a kódexirodalomig az első alkalommal, majd „elvezette hallgatóit azon az úton, amely végül is a könyv mai alakjához vezet.”⁷²

Dr. Rosner Károly, a Magyar Grafika szerkesztője német nyelvű előadást tartott Az új magyar könyvművészet címmel, melynek első részében arról beszélt, hogy milyen is az igazi szép könyv, és honnan ered a könyvművészet, majd a XX. századi magyar könyvművészet jelentősebb alkotóira koncentrálna folytatva értekezését, melyet filmfelvételek vetítésével illusztrált. Szó esett többek között Kozma Lajosról, Falus Elekről, Zádor Istvánról, Divéky Józsefről és Kolozsváry Sándorról.⁷³

1933-ban is volt előadás a könyvről, akkor Szondy György gyermekpedagógiával foglalkozó tanárképző intézeti tanár, kiváló pedagógus, a magyar ifjúsági irodalom jeles szerzője „tartotta meg a minden szülők legnehezebb kérdését »A gyermek és a könyv« viszonyát tárgyaló” előadássorozatát.⁷⁴

Szintén választott hivatásom miatt kapott helyet dolgozatomban dr. Medveczky Károly

⁶⁹ A Nyári Egyetem negyedik napja. In: Debreczen, 1931. augusztus 7.

⁷⁰ Mozgalmas a Nyári Egyetem élete. In: Debreczeni Újság, 1931. augusztus 4. p. 6.

⁷¹ A Nyári Egyetem hatodik napja. In: Debreczen, 1931. augusztus 9.

⁷² A Nyári Egyetem kilencedik napja. In: Debreczen, 1931. augusztus 13.

⁷³ A Nyári Egyetem hatodik napja. In: Debreczen, 1931. augusztus 9.

⁷⁴ Ünnepléses keretek között nyílt meg a Nyári Egyetem. In: Debreczen, 1933. augusztus 2.

egyetemi könyvtárőr előadása. Az ember tragédiája című Madách művet ismertette német nyelven, segítségül híva Zichy Mihály gyönyörű illusztrációit. „A magyar irodalom egyik legnagyobb alkotása méltó és jogos feltűnést keltett és őszinte érdeklődést váltott ki az idegen hallgatóság körében.”⁷⁵

Rugonfalvy Kiss István debreceni egyetemi tanár 1931-ben igen érdekes témát boncolgatott: egy faj, egy nép fennmaradásának lehetőségeit és okait fejtegette, konkrétan a magyar nemzet fejlődésén keresztül, melyet végigkísért előadásában a honfoglalástól napjainkig. Szerinte csak azok a népek maradhattak fent a történelem folyamán, amelyek ötvözték magukban a századok alatt a szomszédos, illetve az odavetődő más népek temperamentumát, sokféle tehetségét, hibáit, melyek mintegy kiegyensúlyozódtak korábbi tulajdonságaival elvegyülve.⁷⁶

Nemcsak a fúvós hangszereket hiányoltam a programból, hanem a női előadókat is. A hangversenyek fellépőin kívül 1933-ig az erősebb nem képviselői léptek csak a katedrára. Ezt a sort törte meg M. Walter Edith iparművésznő, a városi ipariskola tanárnője A magyar népi textilművészet, különös tekintettel a debreceni népi textilművészetre című német nyelvű szabadelőadásával.⁷⁷

Egy-egy neves professzor ma is sok előadást tart különböző fórumokon: rendes órák vagy vendéglőadások formájában, konferenciákon, és a még kevésbé híres, de szakmáját szerető vagy feltörekvő fiatalok szeretnek megragadni minden kínálkozó alkalmat a szereplésre, főleg, ha köztudomású, hogy az adott esemény igen látogatott és szakmai berkekben nívónak számít. Ez utóbbi tulajdonsága, különösen az első években, hiányzott a debreceni Nyári Egyetemnek. Tudták ezt a szervezők is, és a meghívandó szakembereknek küldött 1933-as keltezésű felkérésben ezt meg is fogalmazták. „Tudjuk, hogy nagy áldozat a nyári vakációt megszakítani s azt is tudjuk, hogy amit ezzel szemben nyújthatunk (előadási óránként 10 pengő és természetesen a költségek fedezése, II. oszt. gyorsvonati tisztviselő jegy itten természetbeni lakás és ellátás), az annyira jelentéktelen, hogy a honorálásnak mintegy csak szimbóluma lehet.”⁷⁸ Mindemellert kihangsúlyozza a levél a legfontosabb indokokat,

⁷⁵ A Nyári Egyetem tizedik napja. In: Debreczeni Újság, 1931. augusztus 14.

⁷⁶ U. o.

⁷⁷ M. Walter Edith németnyelvű előadása a Nyári Egyetemen. In: Debreczeni Újság, 1933. augusztus 12.

⁷⁸ DNyE 1927-33.

melyek rábírhatnak valakit a szereplésre, melyek talán csak ígéretetek, de kétségkívül jól hangzanak. „Viszont a Nyári Egyetemnek olyan közönsége van, amelyet más magyar pódium körül nem igen sikerült még összegyűjteni (múlt évben 70-80 külföldi, számos megszálltterületi hallgató) s a célkitűzés (az új Magyarországnak és a magyar tudományos kutatásnak idegenek, megszálltterületiek és a csonka ország művelődni vágyói előtt való exponálása) olyan magas és olyan értékes, hogy ez remélhetőleg indokolja és menti Előtted kérésünket.”⁷⁹ Különösen figyelemre méltó a közönség összetétele, ha figyelembe vesszük Magyarország akkori külpolitikai helyzetét. Az elcsatolt területeken mindenütt ádáz harc folyt a magyarok ellen, bár néhol csak a felszín alatt, de a környező országok idegen ajkú értelmiségére nem lehetett számítani, mint potenciális hallgatóira bármilyen szakmai fórumnak, a távolabb eső népekhez pedig körülményes volt eljuttatni a felhívást. Ebben a tekintetben különösen nagy jelentőséggel bír az, hogy a szervezőség tagjai jelentős külföldi, főként francia kapcsolatokkal bírtak.

⁷⁹ DNyE 1927-33.

Bizonyítványok

Ahogy teltek az évek, egyre inkább érlelődött az ötlet, hogy a Nyári Egyetemen megszerzett tudást valamiféleképpen papíron lehessen rögzíteni. Az előadások látogatásáról szóló Látogatási Bizonyítvány ugyanis kevésnek bizonyult.

Egy 1936-ban közreadott Egyéb tudnivalók című tájékoztatóból pontosan megtudhatjuk, milyen okiratokról is van szó, illetve, hogy ezekhez hogyan lehetett hozzájutni.

„Látogatási bizonyítvány. Vizsgázni nem kell, csak az előadások szorgalmas látogatását kell igazolni. Díja: 3P.

Magyar tanulmányi bizonyítvány. A vizsgázónak anyanyelvén s valamely kongresszusi nyelven (angol, francia, német, olasz vagy spanyol) írásbeli és szóbeli vizsgálatot kell tenni. Díja 12 Pengő.

Magyar nyelvmesteri oklevél. Amely a magyar nyelvnek idegenek számára való tanítására jogosít. Magyar nyelven teendő írásbeli és szóbeli vizsgálatához van kötve. Díja 30 Pengő.”⁸⁰

Némedi Lajos írt visszaemlékező kötetet a Nyári Egyetemről, az Emlékek, adatok és gondolatok főcímű és A Debreceni Nyári Egyetem hatvan esztendejéről 1927-1987 alcímű írásában bővebben is elmondja a bizonyítványok szerzésének menetét. Kiderül, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1934. évi 15.762. IV. számú rendelete szól a vizsgákról és az oklevelekről. Megtudhatjuk, hogy ebben az első évben még nem vált külön a két vizsgához kötött bizonyítvány, hanem a „Certificat d'études hongroises”, azaz a Magyarországra vonatkozó alapismeretekben való jártasságot tanúsító igazolás külön rovatában lehetett feltüntetni „a magyar nyelv elsajátításában tett haladást is.” Erről az első évről azt írja Némedi tanár úr, hogy csak szóbeli vizsgát tettek a hallgatók az ország ismeretéről, melynek anyaga: „a tanfolyamon egy nyelven hallgatható összes előadások anyaga. Az előadások között mindenesetre szerepelniük kell a következő tárgyaknak: Magyarország földrajza, történelme, magyar irodalomtörténet, de ezen kívül kívánatos, hogy előadások tartassanak a magyar

⁸⁰ DNyE 1935.

alkotmány- és jogtörténetből, közjogból, a magyar tudomány és művészet történetéből.”⁸¹ A megszerzett bizonyítványok magyar és francia nyelvűek voltak.

1934. augusztus 17-én vizsgáztak először a Nyári Egyetem hallgatói. Erről az első vizsgáról igen részletes beszámolót olvastam a Debreceni Független Újságban, melyből kiderül, hogy összesen hatan vártak délután a szóbelire izgatottan a dékáni hivatal folyosóján: „nemzetközi társaság, két német fiú, két német leány, aztán egy olasz és egy lengyel bakfis.”⁸² Wanda Ascarelli volt az első, akit faggatni kezdtek a bizottság tagjai, név szerint Olay Ferenc minisztériumi osztálytanácsos, a kultuszminiszter képviselője, Hankiss János professzor, a Nyár Egyetem igazgatója, „Pap Károly, dr. Müller Lipót, Wallisch Oszkár és Mendöl Tibor professzorok és nyári egyetemi előadók.”⁸³ A cikkből azt szűrtem le, hogy alapjában véve jó hangulatban zajlott le a számonkérés, mindenki kölcsönösen meg volt elégedve a másik fél teljesítményével.

Nem egészen értem, hogy végül hogyan bontották két csoportra a vizsgázókat, de a Debreczen egyik cikkében ezt olvashatjuk: „az első magyar nyelvmesteri oklevelet Wanda Ascarelli (olasz), Wroblewszka (lengyel), Emilia Gerstenberg, Lina Weingartner, Wilhelm Reitzenstein és Hans Hausler (németek) nyerték el. Beszámoltak a tanfolyamon szerzett ismereteikről és a magyar nyelv elemeinek ismeretét igazolták: Lucyna Jusynszka (lengyel), Hans Kroitsch és Gilg Gelzer (németek).”⁸⁴

„Azoknak a jelölteknek, akik bizonyítványukon a magyar nyelv ismeretét is igazoltatni óhajtják, egyszerű magyar szövegnek anyanyelvükre vagy a választott idegen nyelvre való fordításával (írásbeli), egyszerű magyar kérdésekre magyar nyelven adott válaszokkal s a magyar nyelv szerkezetét különösen jellemző egyszerű nyelvtani kérdés megoldásával (szóbeli) kell bizonyítaniuk a magyar nyelv elemeiben való jártasságukat.”⁸⁵ Ahogy olvastam ezt a leírást, nagyon ismerősnek tűnt, és végül ráakadtam, a Magyarság című

⁸¹ Némedi Lajos: Emlékek, adatok és gondolatok : a Debreceni Nyári Egyetem hatvan esztendejéről 1927-1987. Debrecen, 1988. p. 34.

⁸² Reményi György: Debreczenben folyt le az első magyar nyelvmesteri vizsga. In: Debreceni Független Újság, 1934. augusztus 18.

⁸³ Ma van a Nyári Egyetem záróünnepélye. In: Debreczen, 1934. augusztus 18.

⁸⁴ U. o.

⁸⁵ Némedi Lajos: Emlékek, adatok és gondolatok : a Debreceni Nyári Egyetem hatvan esztendejéről 1927-1987. Debrecen, 1988. p. 34.

lap 1934. július 22-i számában szinte szó szerint megtaláltam ugyanezt a cikket.

Az, hogy ezeket a vizsgákat a hallgatók tényleg komolyan vették, abból is látszik, hogy az alaposabb felkészülés érdekében ők maguk kérték már 1935-ben, hogy „a nyári egyetem részükre júliusban előtanfolyamot tartson.”⁸⁶ Ezt először 1936-ban rendezték meg, az augusztusi tanfolyam előtt, július elsejétől, Wallisch Oszkár tanár úr vezetésével.⁸⁷

⁸⁶ Némedi Lajos: Emlékek, adatok és gondolatok : a Debreceni Nyári Egyetem hatvan esztendejéről 1927-1987. Debrecen, 1988. p. 35.

⁸⁷ U. o.

Debrecen

Ebben a fejezetben kívánom tárgyalni mindazon felmerült témákat, melyeket valamilyen szempontból fontosnak tartottam, de a fentiekhez nem kapcsolódnak szorosan. Ilyenek voltak például a helyszínekkel kapcsolatos adatok, a hallgatói létszámok, de mint a cím is mutatja ide soroltam a Debrecen városához kötődő eseményeket, mint például az ismerkedő esteket.

A kezdetek kezdetén még nem állt az egyetem központi épülete, és a városban szétszórva tartották meg az előadásokat, nyelvórákat. A Déri Múzeumba is csak 1931-ben tehetette át székhelyét az intézmény, de akkor végre méltó környezetbe került a Nyári Egyetem. Így nem csak szép, de központi helyre is a városban.⁸⁸

Mint manapság is mindenütt, 1931-ben is jelen volt a politika, az eszmék harca, különbözősége, így a Nyári Egyetemen is voltak olyan megmozdulások, melyeket talán a vezetőség sem pártfogolt volna, főként, ha sejtették volna a jövőndőt. Ilyen esemény volt az olaszok koszorúzása a Kossuth-szobornál. Giovanni Terranova, az Amici del Ungheria (Magyarbarát Egyesület) ifjúsági csoportjának elnöke először egy évvel korábban járt a tanfolyamon, és 1931-re több mint ötvenfős itáliai küldöttséget toborzott össze. Augusztus 2-án, vasárnap délelőtt 11 órakor élen Terranovával vonultak fel az olaszok a Déri Múzeum elől a Kossuth szoborhoz, zászlókkal és koszorúval, melynek olasz nemzeti színű selyemszalagján a következő felirat volt olvasható: „Az olasz Magyarbarát Egyesület ifjúsági csoportja 1931-IX.” Az évszám után álló római szám az olasz fasiszta állam fennállásának évét jelentette. Eddig gyakorlatilag nem is történt semmi érdekes, ám a koszorú elhelyezése után „fascista módra feltartott jobb kézzel és zászlóhajtással áldoztak Kossuth Lajos szellemének és az olasz-magyar barátság erősödésének.” Ezután még a kor szokásához híven éltették Magyarországot, „amire a jelenlevő nagyszámú közönség is éljenezni kezdte Olaszországot és Mussolinit.”⁸⁹ Úgy gondolom, hogy az ilyesmitől egy egyetemnek élesen el kellene határolódnia.

De nem is véletlen, hogy akik ott voltak, így reagáltak, hiszen az olasz diákokat

⁸⁸ Az idei Nyári Egyetem a Déri Múzeum dísztermében rendezte előadásait augusztusban. In: Debrecen, 1931. június 28.

⁸⁹ Mozgalmas a Nyári Egyetem élete. In: Debreczeni Újság, 1931. augusztus 4. p. 6.

mindenütt kedvesen fogadták. Még aznap este az Angol Királynőhöz címzett szálló éttermében gyűltek össze, ahol Rácz Jancsi, kedvelt cigányprímás „a Giovenezza eljátszásával kedveskedett nekik”, amit az olasz fasiszta párt himnuszaként ismertek akkoriban.⁹⁰

1931-ben arról számolhattak be az újságok, hogy a Nyári Egyetem beiratkozott hallgatóinak létszáma túllépte a 200-at. Az egyik cikk szerint ez a szám „azt mutatja, hogy ezek a kurzusok jelentős és a jövőben immár elmaradhatatlan tényezőjévé váltak a magyar kultúra és a magyar művészet terjesztésének.”⁹¹ És valóban, innentől már tényleges népszerűségről beszélhetünk.

Az első nagyobb csoportok érkezésekor, ami általában egybeesett az első előadások előestjével, ismerkedő estélyt rendeztek az Angol Királynő kerthelyiségében. 1932-ben például „a százhusz terítékes vacsorán a külföldi hallgatók tiszteletére előkelő és díszes közönség gyűlt össze,” és Rácz Jancsi cigányzenekarának muzsikájára mulattak a késő éjjeli órákig.⁹²

Az évek során több filmvetítés is zajlott, így 1931-ben a Hungária című alkotást láthatták a hallgatók, melynek témája a magyar vidék, a népszokások voltak.⁹³

A kezdeti időkben sok mindent megtett és kiharcolt a szervezőség, hogy minél több helyi érdeklődő vehessen részt az előadásokon és hangversenyeken, a nehéz anyagi helyzet közepett is. Így 1933-ban „a Nyári Egyetem igazgatósága a város támogatására való tekintettel a debreceniek számára fél tandíjat állapított meg. Annak azonban, aki az arra szolgáló íven igazolja, hogy a Nyári Egyetem előadásait rendszeresen hallgatta, az igazgatóság a tanfolyam végeztével még ezt az 5 pengőt is visszafizeti.”⁹⁴ 1934-ben az ország vezetése is átlátta a tanfolyam jelentőségét olyannyira, hogy rendeletet adtak ki erre vonatkozólag: „a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr 29.056/1934. V. és I. sz. rendeletével ajánlja az érettségit tett magyar ifjúságnak a Nyári Egyetemen való részvételt, mint bevezetést az egyetemi szellem ismeretébe; 59.964/1933. VI. sz. alatt pedig a magyar

⁹⁰ U. o.

⁹¹ A Nyári Egyetem ötödik napja. In: Debreczen, 1931. augusztus 8.

⁹² Megérkeztek Debreczenbe a Nyári Egyetem külföldi hallgatói. In: Debreczeni Újság, 1932. július 27.

⁹³ Pénteken is nívós előadások voltak a Nyári Egyetemen. In: Debreczeni Független Újság, 1931. augusztus 15.

⁹⁴ Debreceniek ingyen vehetnek részt a Nyári Egyetemen, ha az előadások rendszeres látogatását igazolják. In: Debreczen, 1933. július 26.

tanítók figyelmét hívja fel rá.”⁹⁵

Szívet melengető lehetett átélni azt az élményt a Nagyerdőn, melyet olvasni is öröm: „egyik padon francia fiú Móricz-novellát olvas fel egy finn és egy lengyel lánynak. Magyarul!”⁹⁶

Igazán ötletes újítást vezettek be 1934. augusztus 1-jével a Debreceni Helyi Vasút igazgatóságának és az Arany Bika Rt. vezetőségének megállapodása értelmében. Olyan kombinált jegyeket árultak a villamosokon 80 fillérért, amelyek „bármelyik városi megállóhelyről a Nagyerdei Vigadóig (...) való oda- és visszautazásra és ezen kívül az Arany Bika Rt. bármelyik Nagyerdei üzemében (...) 60 fillér összegű tetszés szerinti étel vagy ital fogyasztására jogosítanak.” Így „tehát akár a Strandfürdő buffetjében, akár a Vigadó teraszán, akár a Vigadó udvarán lévő tánchelyiségben, akár a leveles csárdában, akár a Kereskedelmi Csarnok helyiségében”⁹⁷ igen kedvező áron nyílt lehetőség a kulináris élvezetek átélésére.

Sajnos az 1934-es évben szomorú események is történtek. A megnyitó ünnepség után ez alkalommal is azonnal megkezdődtek az első előadások. Farkas Gyula professzor a magyar szellemi élet fejlődéséről kezdett el beszélni német nyelven, amikor megérkezett Hindenburg halálának híre. „A berlini egyetem ny. r. tanára megszakította előadását és az ünnepélyes nagy csendben gyönyörű szavakkal emlékezett meg a német nép nagy halottjáról.”⁹⁸

„Ugyanabban az órában, amikor a tannenbergi hőst egykori fényes győzelmei mezején az egész német nép utolsó útjára kísérte, a Nyári Egyetem német hallgatói is emlékünnepek keretében hódoltak a nagy nemzeti hős, Hindenburg emlékének.” Az egyetem egyik tantermében gyűltek össze, és nemcsak ők, szinte valamennyi hallgatótársuk osztozott gyászukban. Az elhangzott beszédek után koszorút helyeztek el a nagyerdei hősi emlékművön „a nagy hadvezér temetésekor vitéz magyar katonái emlékművére.”⁹⁹

1935 augusztusában sportdélutánt rendeztek a Nyári Egyetem hallgatóinak tiszteletére. A délután fél ötkor kezdődött esemény első felében a Debreceni Torna Egylet

⁹⁵ In: Békés, 1934. július 8.

⁹⁶ Nyári egyetemi tájkép. In: Debreczeni Független Újság, 1934. augusztus 12.

⁹⁷ Étkezésre is alkalmas kombinált villamosjegyeket rendszeresítenek a Nagyerdőre. In: Debreczeni Újság, 1934. július 31.

⁹⁸ Visconti di Modrone hangversenye. In: Tiszántúl, 1934. augusztus 3. p. 2.

⁹⁹ In: Debreczeni Újság, 1934. augusztus 8.

mintacsapatainak tornamutatványait tekinthették meg az érdeklődők. Ritmikus gimnasztika, buzogánygyakorlatok, korlát- és műszabadgyakorlatok jöttek egymás után sorban, mind női, mind férfi tornászok szereplésével, a mintegy ezerfőnyi közönség előtt. „Élénk tetszés kísérte a gyermekcsapat parterre-tornáját, amelynek során Urszán Lajos kápráztató szaltóival és flick-flackjaival aratott nagy sikert. Ugyancsak Urszán és Löky mutatták be a már országos hírűvé vált debreceni libikókát, amelyről a szaltóknak a legkülönbözőbb variációi szinte zuhatagszerűen peregtek alá.” A Magyar Tornaszövetség művezetője, Schmidt Gyula vezényelte a csapatok munkáját. A bemutató után a Szövetség jelenlevő képviselője díszjelvényt nyújtott át Hankiss professzornak, ezzel köszönve meg, hogy „a magyar tornakultúra magas színvonaláról volt módjában meggyőződni a Nyári Egyetem külföldi hallgatóságának.” A délután második felét egy barátságos labdarúgó mérkőzés tette ki, melyet Hankiss János vezetett le, az ellenfelek a „világválogatott” és a külföldi magyarok csapata voltak. „A közönség kedvence Widodo Sastrodiningard, a világválogatott maláji kapusa volt, aki kapuját sokszor bravúrosan megvédelmezte.” Ennek ellenére a mérkőzés végeredménye 5:1 lett, a külföldi magyarok javára. „A mérkőzés befejeztével mindkét csapat tagjai megkapták a Nyári Egyetem ízléses kivitelű ezüst, illetve bronz plakettjeit.”¹⁰⁰

¹⁰⁰ Matolcsy Mátyás országgyűlési képviselő a magyar falu életkérdéseiről. In: Debreczeni Újság, 1935. augusztus 14.

Összefoglalás

Úgy érzem, az előre eltervezett témaköröket sikerült megfelelő mélységben tárgyalnom, a sok hivatkozás is mutatja, hogy bár a leírt események viszonylag régen történtek, azért maradt fenn anyag az érdeklődő utókor számára. Véleményem szerint érdemes is utánajárni az ilyen és ehhez hasonló intézmények történetének, kialakulásuk folyamata tanulságos lehet az utókor hasonló kezdeményezései számára. Szükséges lenne például a debreceni Nyári Egyetem további történetét is feltárni hasonló mélységben, mint ahogyan én tettem jelen dolgozatomban. Feldolgozni a rengeteg cikket és leírást, ami az évtizedek alatt készült élményekről, érzésekről, nem pusztán a számok bűvöletében maradván, hanem azt szinte elmesélve, ami érdekfeszítő, és nem csak egy statisztikai kimutatót tárnai az olvasók elé. Talán a leginkább megfelelő módja lenne ennek az, ha több könyvtár szakos hallgató összefogna, és akár témakörökre felosztva, akár időben elhatárolva az egyes dolgozatokat, csoportosan térképeznék fel a múlt történéseit. Ha pedig egy-két történelem szakos diák is csatlakozna a csoporthoz, akkor a politikai események tükrében is lehetne mélyebben vizsgálódni.

Természetesen készültek visszaemlékezések, mint az általam is felhasznált két kötet, de sajnálatos módon egymásnak ellentmondó információkat is tartalmaznak. Ezzel az én dolgomat is megnehezítették, például korábbi kutakodásaim eredményeképpen abban a hitben éltem, hogy A Nyári Egyetem első tíz éve (1927-1936) című kiadványt Kovács Máté írta. A Némedi Lajos féle visszaemlékezésben pedig megdöbbenve olvastam, hogy Némedi tanár úr Hankiss János professzornak tulajdonította a művet.¹⁰¹ Így tehát az is egy érdekes és igen hasznos feladat lenne, hogy a körülményekhez képest minél hitelesebb és a valóságnak minél inkább megfelelő adatokat gyűjtsünk össze.

Inkább technikai jellegű az a gondolat, s nem is lehetne dolgozati téma, viszont hasznossága vitathatatlan, hogy a régi újságcikkeket, sőt még inkább a teljes periodikákat digitalizálni kellene valamilyen formában. A szétmálló lapok sajnos már nem sokáig fogják hordozni a valaha rájuk nyomtatott fontos információkat. De mivel a könyvtár szakos hallgatóknak több száz óra gyakorlatot kell teljesíteniük egyetemi éveik alatt, úgy gondolom,

¹⁰¹ Némedi Lajos: Emlékek, adatok és gondolatok : a Debreceni Nyári Egyetem hatvan esztendejéről 1927-1987. Debrecen, 1988. p. 17.

nem is kellene erre külön munkaerőt pazarolni, hiszen minden évfolyamon vannak olyan hallgatók, akik a könyvtárakat inkább a műszaki oldalukról szeretnék megismerni.

A legtöbb időt és energiát felőrlő feladat – természetesen a cikkek összegyűjtésén és rendszerezésén kívül – az események leírásának meg- illetve átfogalmazása volt. Nem egyszer kellett amiatt félbeszakítanom az írást, mivel nem találtam meg a megfelelő szavakat, s ahogy egyre többször olvastam át az előttem heverő cikkeket, minduntalan az eredeti szavak, mondatrészek jutottak eszembe. Az ilyen helyzetek áthidalásában nyújtott segítségéért mondok köszönetet Kosina Zoltánnak, akinek szavai többször lendítettek át a holtponton.

Irodalomjegyzék

1. A Nyári Egyetem első tíz éve (1927-1936) / [Kovács Máté]. - Debrecen, 1937.
2. Emlékek, adatok és gondolatok : a Debreceni Nyári Egyetem hatvan esztendejéről 1927-1987 / Némedi Lajos. – Debrecen : TIT, 1988.
3. 8 Órai Újság, 1934. június 6.
4. Békés, 1934. július 8.
5. Az idei Nyári Egyetem a Déri Múzeum dísztermében renndezi előadásait augusztusban. In: Debrecen, 1931. június 28.
6. A Nyári Egyetem negyedik napja. In: Debrecen, 1931. augusztus 7.
7. A Nyári Egyetem ötödik napja. In: Debrecen, 1931. augusztus 8.
8. A Nyári Egyetem hatodik napja. In: Debrecen, 1931. augusztus 9.
9. A Nyári Egyetem kilencedik napja. In: Debrecen, 1931. augusztus 13.
10. Debreceniek ingyen vehetnek részt a Nyári Egyetemen, ha az előadások rendszeres látogatását igazolják. In: Debrecen, 1933. július 26.
11. Ünnepléses keretek között nyílt meg a Nyári Egyetem. In: Debrecen, 1933. augusztus 2.
12. Páratlan sikerű volt a Nyári Egyetem magyar hangversenye. In: Debrecen, 1933. augusztus 13.
13. Vége felé közeledik a Nyári Egyetem. In: Debrecen, 1933. augusztus 13.
14. Kitűnően sikerült hangverseny a Nyári Egyetem részére. In: Debrecen, 1933. augusztus 15.
15. Hírneves külföldi előadók a debreceni Nyári Egyetemen. In: Debrecen, 1934. július 22.
16. Carlo Guido Visconti di Modrone gróf, zongoraművész Debrecenben. In: Debrecen, 1934. július 29.
17. Jól sikerült a Nyári Egyetem hortobágyi kirándulása. In: Debrecen, 1934. augusztus 7.
18. Debrecen, 1934. augusztus 9. p. 7.
19. Ma van a Nyári Egyetem záróünnepélye. In: Debrecen, 1934. augusztus 18.

20. A debreceni Nyári Egyetem Pesten. In: Debreczen, 1934. augusztus 26.
21. A nyári egyetem oktató sportfilmelőadása. In: Debreczeni Független Újság, 1928. július 12. p. 4.
22. A nyári egyetem exlibris kiállítása. In: Debreczeni Független Újság, 1928. július 22. p. 4.
23. Pénteken is nívós előadások voltak a Nyári Egyetemen. In: Debreczeni Független Újság, 1931. augusztus 15.
24. A Nyári Egyetem szombati és vasárnapi kirándulása. In: Debreczeni Független Újság, 1931. augusztus 18.
25. A nyári egyetem előadóestjei és szabadtéri előadása. In: Debreczeni Független Újság, 1933. július 28.
26. A Nyári Egyetem a neveléstudomány szolgálatában. In: Debreczeni Független Újság, 1933. augusztus 9.
27. Nyári egyetemi tájkép. In: Debreczeni Független Újság, 1934. augusztus 12.
28. Reményi György: Debreczenben folyt le az első magyar nyelvmesteri vizsga. In: Debreczeni Független Újság, 1934. augusztus 18.
29. Mozgalmas a Nyári Egyetem élete. In: Debreczeni Újság, 1931. augusztus 4. p. 6.
30. A Nyári Egyetem második napja. In: Debreczeni Újság, 1931. augusztus 5.
31. A Nyári Egyetem kilencedik napja. In: Debreczeni Újság, 1931. augusztus 12.
32. A Nyári Egyetem tizedik napja. In: Debreczeni Újság, 1931. augusztus 14.
33. Megérkeztek Debreczenbe a Nyári Egyetem külföldi hallgatói. In: Debreczeni Újság, 1932. július 27.
34. Walovits Eleonóra: Messze a Nagyerdő... : önminterjú a Nyári Egyetemről. In: Debreczeni Újság, 1933. augusztus 11.
35. M. Walter Edith németnyelvű előadása a Nyári Egyetemen. In: Debreczeni Újság, 1933. augusztus 12.
36. Étkezésre is alkalmas kombinált villamosjegyeket rendszeresítenek a Nagyerdőre. In: Debreczeni Újság, 1934. július 31.
37. Visconti di Modrone és a debreceni bor dicsérete. In: Debreczeni Újság, 1934. augusztus 5.

38. Visconti di Modrone utolsó hangversenye. In: Debreczeni Újság, 1934. augusztus 5.
39. Csütörtökön lesz a Nyári Egyetem nagyszabású magyar hangversenye. In: Debreczeni Újság, 1934. augusztus 15. p. 2.
40. A debreceni Nyári Egyetem hallgatói elragadtatással szemlélték végig a Szent István-napi körmenetet. In: Debreczeni Újság, 1934. augusztus 23.
41. Nyári Egyetemi hallgatók kétnapos nagyszerű kirándulása. In: Debreczeni Újság, 1935. augusztus 13.
42. Matolcsy Mátyás országgyűlési képviselő a magyar falu életkérdéseiről. In: Debreczeni Újság, 1935. augusztus 14.
43. Magyar táncbemutató a Nyári Egyetemen. In: Debreczeni Újság, 1936. augusztus 4.
44. Magyar táncbemutató. In: Debreczeni Újság, 1936. augusztus 6.
45. Letűnt idők pompás magyar táncai elevenedtek meg a Nyári Egyetem táncbemutatóján. In: Debreczeni Újság, 1936. augusztus 9.
46. Magyar rapszódia. In: Debreczeni Újság, 1936. augusztus 11. p. 1.
47. Nagy érdeklődéssel kísérik a debreceni nyári egyetemi hallgatók a főváros életét. In: Debreczeni Újság, 1936. augusztus 25. p. 6.

48. Kedvezményes utazás Debrecenbe. In: Függetlenség, 1934. július 8.
49. Visconti di Modrone hangversenye. In: Tiszántúl, 1934. augusztus 3. p. 2.

50. Egyéb tudnivalók 1936. DNyE 1935.
51. Levélminta 1933-ból. DNyE 1927-33.
52. Magyar Táncok 1936. VIII. 8-9. DNyE 1936.
53. Meghívó 1931. DNyE 1927-33.
54. Tájékoztató 1934. DNyE 1934.

55. A 2007-ben bezárt Erkel Színház
http://hu.wikipedia.org/wiki/Erkel_Sz%C3%ADnh%C3%A1z
56. Bárány István (úszó) <http://www.egertermal.hu/hu/nevadoink.php>
57. A Fürdő története

<http://www.hungarospa.hu/index.php?action=category&ctid=568>

58. Gazdag István: Debrecen város történeti kronológiája, 1934

<http://hbml.archivportal.hu/data/files/145061131.pdf>

59. Gyöngyösbokréta <http://www.muharayszovetseg.hu/index.php?menu=132>

60. Magyar Néprajzi Lexikon <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/4-1393.html>